

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ  
ТА БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ЧЕРНІГІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

ПІДГОТОВКА І ПРОВЕДЕННЯ  
СПЕЦІАЛЬНОГО ОБ'ЄКТОВОГО НАВЧАННЯ  
З ПИТАНЬ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

*Методичні рекомендації*

Чернігів  
2020

**Підготовка і проведення спеціального об'єктового навчання з питань цивільного захисту. Методичні рекомендації. – Чернігів, 2020, 29 с.**

Укладач – Кожухар О.А., начальник обласного методичного кабінету НМЦ ЦЗ та БЖД Чернігівської області

Методичні рекомендації розкривають порядок підготовки і проведення спеціального об'єктового навчання на підприємстві. Крім рекомендацій щодо підготовки керівного складу і персоналу, змісту документів, які повинні бути розроблені і описання процесу відпрацювання навчальних питань, в розробці наведені зразки деяких документів, що були відпрацьовані керівництвом навчання на Чернігівському відділенні ПРАТ «АБІНБЕВ ЕФЕС Україна». Матеріали можуть бути використані для підготовки і проведення спеціальних об'єктових навчань (тренувань) керівниками підприємств (організацій, установ) Чернігівської області.

Обговорено та схвалено на засіданні методичної комісії навчально-методичного центру ЦЗ та БЖД Чернігівської області. Протокол № 3 від 27 березня 2020 р.

**Зміст**

Вступ .....	4
1. Загальні положення .....	5
2. Підготовка спеціального об'єктового навчання .....	8
2.1. Визначення і підготовка посадових осіб керівництва навчання .....	8
2.2. Порядок розробки документів навчання .....	13
2.3. Підготовка учасників навчання .....	16
2.4. Підготовка навчальних місць .....	17
2.5. Перевірка готовності підприємства до проведення навчання .....	18
3. Проведення об'єктового навчання .....	19
3.1. Основні методи роботи керівника в ході навчання .....	19
3.2. Послідовність відпрацювання навчальних питань .....	20
4. Підготовка та проведення розбору навчання .....	22
5. Особливості підготовки і проведення показового навчання .....	24
Список літератури .....	25
Додатки .....	26

## Вступ

Сучасне життя насичене великою кількістю небезпечних факторів. Природне середовище все активніше замінюється техногенно-антропогенним середовищем, яке стає все більш небезпечним для людей. Значна частина державних, комунальних і приватних підприємств у своєму виробничому циклі використовують небезпечні хімічні речовини і, відповідно, представляють джерело підвищеної небезпеки як для власного персоналу, так і для населення, яке проживає поруч з підприємством.

Навчання населення правильним діям у разі виникнення надзвичайної ситуації є одним із завдань єдиної державної системи цивільного захисту. Персонал підприємств набуває необхідних знань та практичних навичок в ході проведення інструктажів, занять, тренувань і навчань. Навчання повинно бути організоване згідно програм підготовки працівників до дій у надзвичайних ситуаціях, розроблених з урахуванням виробничих особливостей, наявності спеціалізованих служб і формувань цивільного захисту. Навчання працюючого населення здійснюється у робочий час за рахунок коштів підприємств, установ та організацій.

Всі працівники підприємства проходять підготовку згідно Програми загальної підготовки, яка передбачає на рік 12 годин занять, участь у тренуваннях з евакуації (2 години) та участь у спеціальному об'єктовому навчанні (тренуванні) – до 8 годин. Особовий склад об'єктових формувань цивільного захисту та спеціалізованих служб цивільного захисту додатково займається за Програмою спеціальної підготовки (6 годин за рік), а працівники суб'єктів господарської діяльності, які віднесені до об'єктів підвищеної небезпеки – за Програмою додаткової підготовки з техногенної безпеки (5 годин). Типові програми для цих категорій працівників затверджені листом Голови Чернігівської обласної адміністрації № 02-06/5010 від 01.12.2014 року.

За програмою загальної підготовки працівники підприємств, установ та організацій вивчають інформацію, що міститься у планах реагування на надзвичайні ситуації про дії в умовах загрози і виникнення надзвичайної ситуації, а також оволодівають навичками надання першої допомоги потерпілим, користування засобами індивідуального і колективного захисту.

За програмою спеціальної підготовки працівники, що входять до складу спеціалізованих служб і формувань цивільного захисту, ознайомлюються з обов'язками, навичками користування та матеріальною частиною техніки, приладів і табельного майна таких служб і формувань, засобами захисту, вивчають порядок приведення їх у готовність, проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт.

Програма додаткової підготовки з техногенної безпеки працівників об'єктів підвищеної небезпеки спрямована на поглиблення знань з питань техногенної безпеки, джерел небезпеки, що за певних обставин можуть спричинити виникнення надзвичайної ситуації на об'єкті підвищеної небезпеки, та небезпечних речовин, що виготовляються, переробляються, зберігаються чи транспортуються на його території.

## 1. Загальні положення

Рівень набутих працівниками знань та практичних навичок дій у надзвичайних ситуаціях, які можуть виникнути на їх підприємстві, перевіряється в ході проведення спеціального об'єктового навчання. Це завершальний захід трирічного періоду об'єктової підготовки органів управління, спеціалізованих служб і формувань цивільного захисту і персоналу, який проводиться після опанування працівниками теоретичного матеріалу програми загальної підготовки до дій у надзвичайних ситуаціях.

До проведення навчання на підприємствах, установах та в організаціях рекомендується залучати об'єктову комісію з питань надзвичайних ситуацій, об'єктові органи з евакуації, штатний або позаштатний підрозділ (особу) з питань цивільного захисту, особу, на яку у разі виникнення надзвичайної ситуації покладаються функції керівника робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації та працівників штабу з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації об'єктового рівня, об'єктові спеціалізовані служби цивільного захисту (у разі утворення), чергову (диспетчерську) службу (у разі її утворення), об'єктові формування цивільного захисту, об'єктову добровільну пожежну дружину (команду), об'єктову аварійно-рятувальну службу (у разі утворення), працівників підприємства, яких планується залучити до проведення практичних заходів.

Для відпрацювання питань взаємодії та оцінки реальності розроблених документів з ЦЗ за рішенням відповідного місцевого органу виконавчої влади (органу місцевого самоврядування) на навчання можуть залучатися окремі підрозділи сил територіальної системи цивільного захисту, які за планами взаємодії виділяються на дане підприємство, установу, організацію.

Тривалість проведення спеціального об'єктового навчання на суб'єктах господарювання, віднесених до однієї із категорій цивільного захисту або тих, хто продовжує виробничу діяльність в особливий період чи має в користуванні хоча б один об'єкт підвищеної безпеки – до двох діб; на інших суб'єктах господарювання – від 4 до 8 годин.

Тема навчання є одним із головних елементів вихідних даних, який значно впливає на правильне визначення інших вихідних даних і організацію навчання в цілому. Тема повинна охопити своїм змістом увесь комплекс завдань ЦЗ об'єкту та основні етапи його діяльності, передбачити відпрацювання завдань в різних умовах обстановки, наближених до реальних. При визначенні теми навчання необхідно зрозуміти і розкрити її зміст, характерні особливості і те головне, на що необхідно привернути увагу в ході навчання. При цьому необхідно правильно сформулювати навчальні цілі, визначити етапи та навчальні питання навчання, порядок їх відпрацювання та які для цього необхідно використати методичні прийоми, які практичні заходи провести і як відпрацювати питання взаємодії.

При визначенні навчальних цілей навчання перш за все необхідно вирішити, чого прагне керівництво від тих, хто навчається, тобто відповісти на наступні питання: чому навчити, що перевірити, у чому тренувати, з яких

питань удосконалювати знання, при відпрацюванні яких питань дати практику і в яких умовах. Навчальні цілі визначаються як в цілому на навчання, так і для кожної категорії тих, хто навчається.

Навчальними цілями навчання можуть бути:

а). для навчання в цілому: перевірка реальності планів ЦЗ, уточнення запланованих заходів і приведення їх у відповідність до сучасних вимог з організації і ведення ЦЗ на об'єкті; підвищення готовності органів управління, формувань, працівників і службовців, які не входять до складу формувань, до дій при вирішенні завдань ЦЗ, проведенні рятувальних та інших невідкладних робіт у ході ліквідації НС; відпрацювання у керівного і командно-начальницького складу навиків у самостійному і впевненому управлінні підлеглими при проведенні всього комплексу заходів ЦЗ при виникненні НС; перевірка ефективності заходів з підвищення стійкості виробничого процесу в умовах НС; дослідження можливостей формувань ЦЗ об'єкту, способів їх найбільш ефективного використання в складних умовах обстановки з урахуванням особливостей об'єкту тощо. Недоцільно визначати більше 3-4 навчальних цілей на навчання.

б). для керівного складу органів управління: вдосконалення методів узагальнення і аналізу даних про обстановку; розробка обґрунтованих пропозицій для прийняття рішень; своєчасне доведення завдань до виконавців та здійснення контролю за їх виконанням; вивчення прийомів і способів проведення рятувальних та інших невідкладних робіт, підвищення ефективності застосування формувань і техніки а також перевірка нових теоретичних поглядів і положень щодо організації дій сил при ліквідації наслідків стихійних лих, аварій і катастроф;

в). для командно-начальницького та особового складу формувань ЦЗ: перевірка реальності планів щодо приведення в готовність до дій за призначенням; злагодження формувань для самостійного виконання завдань за призначенням, а також проведення рятувальних та інших невідкладних робіт у зонах надзвичайних ситуацій при взаємодії з іншими силами, що залучаються до виконання відповідних робіт; вдосконалення організаційно-штатної структури формувань, освоєння методів застосування техніки та використання приладів при ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій.

г). для працівників підприємства, установи, організації: відпрацювання практичних навичок за обсягом та змістом Програми загальної підготовки до дій у надзвичайних ситуаціях; тренування у діях за сигналами, повідомленнями про НС; участь у проведенні комплексу робіт по ліквідації наслідків НС, евакуаційних, протипожежних і медико-санітарних заходах; оволодіння навичками надання домедичної допомоги потерпілим; користування засобами індивідуального і колективного захисту.

Процес проведення навчання підрозділяється на етапи. Етап – це частина навчання, яка охоплює визначений період діяльності тих, хто навчається, на протязі якого відпрацьовується група питань теми. При цьому забезпечується необхідна послідовність у відпрацюванні теми. Кількість та зміст етапів

залежать від змісту теми, навчальних цілей і масштабів навчання, а також від відведеного часу. Як правило на навчання планується не більше 2-3 етапів.

Змістом етапів навчання можуть бути:

I етап – оцінка обстановки, прийняття рішення на організацію захисту персоналу, організація рятувальних та інших невідкладних робіт при загрозі чи виникненні НС на об'єкті, визначення сил і засобів для ліквідації її наслідків.

II етап – проведення рятувальних та інших невідкладних робіт з ліквідації наслідків НС; дії сил ЦЗ за призначенням.

III етап – відновлення технологічного та виробничого процесу після ліквідації наслідків НС.

Оповіднення і збір персоналу об'єкту відпрацьовується в ході першого етапу або поетапно. Тривалість етапів залежить від часу, який відведений на навчання, обсягу та змісту питань, що відпрацьовуються на кожному етапі, а також від змісту і термінів виконання заходів, передбачених планом ЦЗ, і які практично відпрацьовуються в ході навчання.

Навчальні питання являють собою ряд послідовних, логічно витікаючих одне із одного найбільш характерних завдань, які вирішуються тими, хто навчається, у визначений час на даному етапі навчання.

Під час навчання (тренування) виконуються практичні заходи, що дають змогу перевірити реальність планів реагування на надзвичайні ситуації, локалізації і ліквідації наслідків аварій на об'єктах підвищеної небезпеки, цивільного захисту на особливий період, визначити рівень готовності до вирішення завдань цивільного захисту керівного складу і фахівців підприємства, установи, організації, забезпечити взаємодію між об'єктовими спеціалізованими службами, формуваннями та органами управління ними, відпрацювати практичні дії персоналу, застосовуючи засоби захисту, в різних режимах функціонування єдиної державної системи цивільного захисту та її ланок. Практичні заходи навчання проводяться з імітацією руйнувань, пожеж, вибухів, зон затоплення і зараження, задимлення, аварій на трубопроводах і ємностях, ступінь яких залежить від навчальних цілей, особливостей підприємства, установи, організації та характеру навколишньої місцевості.

В ході навчання можуть бути практично відпрацьовані:

оповіщення керівного складу, персоналу і населення, інформаційного забезпечення виробничого персоналу та населення, яке мешкає в зоні відповідальності об'єкту;

приведення в готовність до роботи систем управління об'єктом у НС: пунктів управління, засобів зв'язку і оповіщення, чергових (чергових диспетчерських) служб;

видача приладів контролю, засобів індивідуального захисту та приведення до готовності до використання захисних споруд цивільного захисту;

організація радіаційного і хімічного спостереження, дозиметричного контролю;

підвищення ступеню захисту енергетичних установок, цінного обладнання, запасів;

встановлення на робочі місця ємностей аварійного зливу небезпечних хімічних і горючих речовин;  
 обвалування ємностей з небезпечними хімічними і вогнебезпечними речовинами;  
 перевірка готовності до роботи автономних електростанцій;  
 проведення заходів по захисту джерел водозабезпечення і резервуарів з чистою водою;  
 виконання заходів щодо безаварійної зупинки роботи або обладнання на підприємствах з безперервним технологічним циклом при раптовому відключенні електропостачання для прискореного переведення агрегатів з одного виду палива на інший (резервний);  
 обробка споруд і приміщень вогнезахисними розчинами;  
 розгортання евакуаційних органів об'єкту;  
 уточнення списків евакуйованих, перевірка наявності і готовності транспортних засобів;  
 евакуація працівників і населення;  
 рятування людей з-під завалів і верхніх поверхів;  
 надання першої домедичної допомоги постраждалим і їх евакуація із небезпечної зони;  
 локалізація та гасіння пожеж;  
 розгортання пунктів санітарної обробки, дезактивації, дегазації, дезінфекції;  
 проведення санітарної обробки працівників і населення;  
 проведення дезактивації, дегазації і дезінфекції територій, приміщень, техніки і майна.

Під час організації спеціальних об'єктових навчань і тренувань з питань цивільного захисту суб'єктам господарювання рекомендується передбачати підготовчий період, періоди проведення навчання та розбору його результатів.

## **2. Підготовка спеціального об'єктового навчання**

Загальними заходами підготовчого періоду є:  
 визначення осіб керівного складу та персоналу, які організують і здійснюють заходи навчання, виконують функції посередників;  
 розробка навчально-методичної документації та кошторису витрат на підготовку та проведення навчання;  
 підготовка району проведення навчання та місць відпрацювання практичних заходів;  
 оцінка готовності персоналу, який залучається до навчання, засобів імітації, систем управління та оповіщення.

### **2.1. Визначення і підготовка посадових осіб керівництва навчання**

Неможливо якісно підготувати і провести навчання, якщо посадові особи, які керують навчанням, мають слабку особисту підготовку. Тільки обізнаний у всьому комплексі питань керівник спроможний на високому рівні організувати підготовку навчання, розподілити завдання, визначити слабкі місця і наростити



рівень готовності свого підприємства до дій у надзвичайних ситуаціях. Тому підбір посадових осіб для проведення навчання і рівень їх особистої підготовки має велике (а часто визначальне) значення для успішного виконання поставлених завдань.

Для підготовки та проведення навчання відповідно до вимог законодавчих і нормативних документів України з цивільного захисту призначається керівник навчання та його заступники (помічники), а також посередники; кількість заступників та помічників визначає керівник навчання.

Для безпосередньої підготовки та проведення навчання створюється штаб керівництва, як тимчасовий орган для забезпечення розробки документів з проведення навчання, підготовки місць проведення навчання і навчально-матеріальної бази, пунктів управління, засобів зв'язку та оповіщення, організаційно-методичного керівництва навчанням та управління силами ЦЗ, які беруть в ньому участь.

Посередники є представниками керівника навчання при тих, хто навчається. Вони контролюють дотримання заходів безпеки тими, хто навчається та надають пропозиції керівнику навчання щодо визначення рівня їх готовності до виконання завдань цивільного захисту.

Керівником навчання є керівник підприємства, установи, організації. Керівник спеціального об'єктового навчання несе безпосередню відповідальність за підготовку і проведення навчання. Він особисто, виходячи зі стану об'єкта, рівня підготовки керівного складу та командного і особового складу формувань і спеціалізованих служб ЦЗ, працюючого персоналу, наявності сил і засобів ЦЗ та обстановки в районі об'єкту планує строки проведення навчання.

#### Керівник навчання зобов'язаний:

знати вимоги документів з питань попередження та реагування на надзвичайні ситуації природного і техногенного характеру та цивільного захисту (законів, постанов, наказів і директив з питань цивільного захисту), дійсний стан справ на об'єкті, рівень готовності керівного і командно-начальницького складу та формувань до практичного виконання заходів;

керувати розробкою документів для проведення навчання і підготовкою його учасників;

добиватися в ході навчання повного і якісного відпрацювання навчальних питань шляхом послідовного нарощування та ускладнення обстановки, здійснення систематичного контролю особисто та через заступників (помічників) і посередників за діями тих, хто навчається;

забезпечити суворе дотримання всіма учасниками заходів безпеки, збереження матеріальних цінностей суб'єкта господарювання і власності громадян, економії витрат матеріально-технічних засобів, які виділяються на навчання;

по завершенні навчання провести розбір з керівним складом підприємства (установи, організації) та командно-начальницьким складом формувань ЦЗ, у ході якого дати оцінку практичним діям його учасників і визначити шляхи усунення недоліків та видати наказ про стан готовності об'єкта до вирішення завдань цивільного захисту.

Заступник (помічник) керівника навчання з матеріально-технічного забезпечення зобов'язаний:

брати участь в розробці заходів і організувати їх матеріально-технічне забезпечення згідно з Планом проведення навчання;

створювати на навчанні обстановку (фронт робіт), яка дозволяє глибоко і всебічно відпрацьовувати завдання щодо всебічного безперебійного матеріально-технічного забезпечення діяльності об'єкта;

контролювати своєчасне підвезення особовому складу формувань, які виконують рятувальні та інші відновлювальні роботи в зоні НС, гарячої їжі, продовольства, води, предметів першої необхідності;

організувати правильну розстановку та використання техніки, забезпечення її паливно-мастильними матеріалами, витрати моторесурсів;

доповідати керівнику навчання про хід виконання завдань матеріально-технічного забезпечення і пропозиції щодо його удосконалення;

готувати звітні матеріали за результатами навчання для загального розбору.

Заступник (помічник) керівника навчання з евакуації зобов'язаний:

брати участь у розробці і здійсненні заходів навчання, пов'язаних з проведенням евакуації персоналу об'єкта та відселенням населення з небезпечних зон, їх розміщенням за планом евакуації;

організувати та керувати роботою органів евакуації об'єкта при підготовці і в ході навчання, стежити за роботою транспорту і дотриманням безпеки при перевезенні евакуйованих;

організувати всебічне забезпечення евакуйованих медичним обслуговуванням, харчуванням, теплом на збірних евакопунктах і маршрутах евакуації;

готувати звітні документи про підсумки навчання з питань евакуації для загального розбору і конкретні пропозиції щодо удосконалення евакуаційних заходів.

Заступник (помічник) керівника навчання з інженерно-технічних питань зобов'язаний:

брати участь у розробці Плану проведення навчання з питань проведення інженерно-технічних і протипожежних заходів;

контролювати діяльність органів і підрозділів, відповідальних за проведення інженерно-технічних і протипожежних заходів при підготовці і в ході навчання;

забезпечити проведення робіт на технічних і комунально-енергетичних мережах по оперативному і безаварійному їх перекриттю (відключенню) в надзвичайних ситуаціях;

доповідати керівнику про вжиті інженерно-технічні, протипожежні заходи і їх вплив на підвищення стійкості роботи об'єкта в екстремальних умовах;

готувати звітні матеріали за результатами навчання для загального розбору і конкретні пропозиції по впровадженню одержаного досвіду в практику роботи об'єкта.

Помічник керівника навчання з імітації зобов'язаний:

згідно з Планом проведення навчання визначити склад імітаційної команди, необхідні засоби імітації, зв'язок з нею і порядок її переміщення;

відобразити всі питання проведення імітації у Додатку до Плану проведення навчання з обґрунтуванням необхідних засобів і матеріалів, часу на обладнання навчальних місць для виконання практичних робіт і погодити їх зі штабом керівництва навчанням;

організувати і особисто керувати створенням ділянок імітації, забезпечити їх охорону до початку навчання;

керувати підготовкою імітаційної команди і організувати інструктаж та прийом заліків від її особового складу із заходів безпеки при роботі з імітаційними засобами;

підтримувати постійний та надійний зв'язок з керівником навчання, проводити імітацію суворо за встановленим порядком імітації, затвердженим керівником навчання або за вказівками (розпорядженнями) штабу керівництва, забезпечуючи при цьому безпеку імітаційної команди і всіх учасників навчання;

по закінченню навчання організувати приведення в порядок робочих місць, збір (знешкодження) невикористаних імітаційних засобів, що не спрацювали;

провести розбір практичних дій імітаційної команди і підготувати пропозиції для загального розбору.

Посередники при спеціалізованих службах і формуваннях ЦЗ зобов'язані:

створювати та нарощувати обстановку в ході навчання шляхом подачі ввідних;

контролювати порядок отримання і хід виконання тими, хто навчається, розпоряджень, оперативність оцінки обстановки і прийняття рішень, своєчасність і правильність постановки завдань підлеглим на проведення заходів;

підтримувати постійний зв'язок зі штабом керівництва навчанням для доповіді про принципів рішення, що приймаються тими, хто навчається;

стежити за дотриманням заходів безпеки та у випадку їх недотримання вживати заходів щодо запобігання порушень з наступною доповіддю керівнику навчання;

узагальнювати досвід тих, хто навчається, об'єктивно оцінювати їх дії і в установлені строки надавати матеріали для загального розбору, а також готувати і проводити частковий розбір з аналізом позитивних прикладів і недоліків.

Посередники підпорядковуються керівнику навчання та начальнику штабу керівництва. Посередники не повинні втручатися в дії учасників навчання, крім випадків, що ведуть до порушення техніки безпеки, зриву розіграшу дій, можуть привести до матеріальних збитків та порушення екології в районі проведення навчання.

Згідно з пунктом 14 Порядку здійснення навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 26 червня 2013 р. № 444, особи, що залучаються підприємствами, установами та організаціями (у тому числі на умовах договору) до проведення

інструктажів, навчання і перевірки знань з питань цивільного захисту, пожежної та техногенної безпеки, зобов'язані пройти спеціальну підготовку на територіальних курсах, у навчально-методичних центрах цивільного захисту та безпеки життєдіяльності відповідно до вимог типового положення про них.

Для підготовки керівництва установи, підприємства та організації для забезпечення успішного проведення навчання безпосередньо на підприємстві, в установі, організації проводяться інструктивно-методичні заняття відповідно до пункту 6.7. Типового положення про територіальні курси, навчально-методичні центри цивільного захисту та безпеки життєдіяльності, затвердженого наказом МВС від 29.05.2014 р. № 523, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 13 червня 2014 р. за № 624/25401.

З посередниками та працівниками, які на час навчання призначаються керівниками на навчальних місцях з практичного відпрацювання заходів і робіт та/або залучаються до проведення таких заходів і робіт, проводяться необхідні інструктажі щодо правильності та безпечності їх дій.

Для підготовки та проведення навчання створюється штаб керівництва навчанням. Чисельність працівників штабу керівництва, яку визначає керівник навчання, залежить від обсягу завдань, що вирішуються під час підготовки і проведення навчання.

На штаб керівництва покладається:

підготовка необхідних матеріалів для визначення керівником вихідних даних і задуму проведення навчання;

розробка документів з організації і проведення навчання;

контроль за підготовкою учасників і району його проведення;

погодження особистих планів заступників керівника, посередницького апарату, організація зв'язку, управління і комендантської служби в інтересах керівництва навчання;

збирання, узагальнення, аналіз дій тих, хто навчається, підготовка даних щодо ведення розіграшу і найбільш доцільного використання сил ЦЗ при веденні рятувальних та інших невідкладних робіт, доведення результатів до всього особового складу, керівництва і посередників;

організація контролю за ходом навчання, способів швидкого доведення наказів, розпоряджень і даних про обстановку до підлеглих;

здійснення контролю за виконанням поставлених завдань, дотримання заходів безпеки, правил зберігання документів, підготовка матеріалів для розбору навчання;

вивчення прийомів і способів проведення рятувальних та інших невідкладних робіт, підвищення ефективності застосування формувань і техніки, а також перевірка нових теоретичних поглядів і положень з організації дій сил при ліквідації наслідків стихійних лих, аварій і катастроф;

вивчення і узагальнення передового досвіду проведення заходів ЦЗ і втілення його в практику підготовки з ЦЗ;

контроль за збором та поверненням на свої місця учасників навчання, а також за приведенням в порядок району проведення, техніки і майна;

підготовка матеріалів розбору та звіту про результати навчання.

## 2.2. Порядок розробки документів навчання

Для забезпечення проведення навчання штабом керівництва розробляються документи для його підготовки, проведення та підведення підсумків і звітності.

Наказом керівника підприємства визначаються вихідні дані (тема, навчальні цілі, строк на місце проведення), призначається керівництво спеціального навчання, а також визначається склад тих, хто навчається, посередники при них, порядок їх підготовки і допуску до спеціального навчання, строки та обсяг робіт з підготовки місць (ділянок) проведення практичних заходів, відповідальні виконавці, матеріально-технічне забезпечення, кошторис на підготовку та проведення спеціального навчання.

План проведення спеціального об'єктового навчання з питань цивільного захисту розробляється текстуально. Він визначає перебіг навчання та послідовність відпрацювання навчальних питань. До плану додаються схема об'єкта з графічним показом ділянок, рубежів, пунктів відтворення обстановки та переліком засобів імітації; почасовий графік нарощування обстановки з переліком ввідних; схема розгортання сил і засобів (на ділянках) відпрацювання практичних заходів та їх зміст; таблиць термінових донесень за навчанням.

Крім того, за рішенням керівника навчання можуть розроблятися як документи штабу керівництва навчанням:

- план рекогносцировки місць відпрацювання практичних заходів;
- схема керівництва навчанням;
- схема навчальних місць (місць відпрацювання практичних заходів);
- список учасників навчання;
- заходи безпеки при проведенні навчання – особливо в частині проведення практичних заходів;
- функціональні обов'язки керівного складу та посередників.

До документів з підведення підсумків та звітності відносяться:

- матеріали розбору навчання;
- звіт про організацію проведення навчання;
- відомість оцінок за навчання.

Розглянемо більш детально основні з перерахованих документів.

Наказ про підготовку та проведення навчання є основним документом, який визначає порядок підготовки навчання з ЦЗ. Він видається керівником суб'єкта господарювання не пізніше ніж за півтора місяці до проведення навчання.

Наказ визначає тему, основну мету навчання, строки, місце його проведення, керівний склад та посередницький апарат, склад учасників, основні

завдання виконавцям, заходи по забезпеченню, норми виділених моторесурсів та матеріальних засобів, заходи безпеки, засоби імітації, порядок підготовки до навчання керівного складу, формувань та персоналу об'єкта, строки готовності та інші питання підготовки та проведення навчання. Наказ складається з констатуючої та розпорядчої частини.

У констатуючій частині наказу вказуються:

термін проведення та тема навчання;

основна мета навчання та мета для категорій тих, хто навчається;

місце (район) проведення навчання;

керівник навчання.

У розпорядчій частині наказу вказується:

штаб керівництва, посередники при формуваннях та службах ЦЗ (можуть визначатись окремим документом);

склад учасників навчання;

організація управління та зв'язку;

порядок підготовки до навчання керівного складу, командно-начальницького і особового складу формувань, працівників і службовців, які не входять до складу формувань ЦЗ;

підготовка та використання в ході навчання майна і матеріалів;

порядок, обсяг і строки підготовки району навчання – виробничих та інших приміщень, захисних споруд, навчально-матеріальної бази, дільниць імітації, сили та засоби, що виділяються для цього, відповідальні виконавці;

заходи щодо збереження власності громадян в районі навчання;

заходи із забезпечення безпеки в ході навчання;

норми витрати моторесурсів, паливо-мастильних матеріалів, засобів імітації;

заходи із збереження державної та службової таємниці;

строки готовності до навчання.

Наказ погоджується з усіма керівниками служб та керівниками структурних підрозділів, які задіяні у підготовці і проведенні навчання, видається і доводиться до усіх виконавців. Зразок наказу приведений в додатку 1.

План проведення спеціального об'єктового навчання з ЦЗ є основним навчально-методичним документом, який визначає порядок проведення навчання. План розробляється штабом керівництва текстуально з додаванням карт (схем), підписується начальником штабу керівництва та затверджується керівником навчання не пізніше ніж за місяць до початку спеціального об'єктового навчання і доводиться до заступників (помічників) керівника,

командно-начальницького складу формувань і служб ЦЗ та посередників.

План проведення навчання включає:

вихідні данні: тему, навчальні цілі для кожної категорії тих, хто навчається, місце і час проведення навчання;

склад учасників, які залучаються на навчання;

задум навчання, у якому відображаються: вихідна обстановка (положення тих, хто навчається, до початку навчання, угруповання сил і місця пунктів управління, завдання, які виконуються силами ЦЗ (до формувань включно) і сусідами;

етапи навчання, їх тривалість, навчальні питання і час на відпрацювання кожного із них;

хід навчання: зміст навчальних питань, обстановка на визначений час та її імітація, порядок і зміст роботи керівника, його заступників, помічників і посередників, дії тих, хто навчається, які очікуються при відпрацюванні кожного навчального питання;

час закінчення навчання;

заходи, які виконуються після загального сигналу «Відбій», час, місце і порядок проведення розбору навчання.

Форма плану проведення навчання приведена в додатку 2.

До плану проведення навчання разом з навчальними питаннями можуть включатися також заходи, що сприяють вдосконаленню навчально-матеріальної бази з ЦЗ та конкретні роботи з моделювання і вивчення надійності роботи об'єкту у надзвичайних ситуаціях.

На підставі плану проведення навчання, даних рекогносцировки та враховуючи наявність імітаційних засобів, визначаються заходи, які забезпечують створення обстановки, наближеної до умов в осередках ураження. Заходи розробляються помічником керівника навчання з імітації разом з відповідними службами, при цьому детально визначаються:

- ділянки, об'єкти, види, характер та час імітації;
- сили та засоби, які надаються для виконання імітаційних робіт;
- відповідальні виконавці;
- засоби зв'язку і сигнали управління імітацією;
- заходи по охороні засобів імітації та забезпеченню безпеки.

В додатку до Плану проведення навчання на схемі умовними знаками позначаються місця імітації пожеж, завалів, руйнувань, заражень, пошкоджень на комунально-енергетичних мережах, зруйнованих та завалених захисних споруд, знаходження статистів (манекенів), які позначають уражених.

Імітація залежить від навчальних цілей, особливостей об'єкту, характеру місцевості і забудови території, наявності імітаційних засобів. Імітація повинна відповідати обстановці, яка складається на визначений час і плану проведення навчання. Окремі елементи осередків ураження можуть доповнятися знаками, покажчиками та пояснювальними написами.

### 2.3. Підготовка учасників навчання

Підготовка посадових осіб, формувань ЦЗ, працівників до навчання є важливим завданням і покликана забезпечити високу готовність керівництва, посередницького апарату, усіх учасників до якісного виконання своїх завдань та обов'язків, і в цілому підвищення готовності об'єкту до вирішення завдань цивільного захисту. Важливо, щоб до початку навчання така підготовка була закінчена у повному обсязі.

Підготовка керівного складу та посередників на суб'єктах господарювання, віднесених до однієї з категорій цивільного захисту або тих, хто продовжує виробничу діяльність в особливий період чи має в користуванні хоча б один об'єкт підвищеної небезпеки, здійснюється на спеціально організованих керівниками підприємств, установ, організацій інструктивно-методичних заняттях та цільових інструктажах, що проводять працівники навчально-методичного центру ЦЗ та БЖД.

Під час таких занять керівництво спеціального навчання відпрацьовує документи з проведення навчання, а посередники під час інструктажів відпрацьовують особисті плани роботи.

Для інших суб'єктів господарювання навчально-методичний центр ЦЗ та БЖД Чернігівської області створює зручні та доступні умови для отримання керівництвом спеціального навчання необхідної інформації, а також може надавати консультації або інші послуги з практичної підготовки відповідно до запиту підприємства, установи організації.

Спеціальна підготовка формувань складається з підготовки командно-начальницького і особового складу та формування в цілому. Основними її завданнями є:

навчання командно-начальницького складу використанню формувань у складних умовах обстановки, яка швидко міняється і управлінню ними при діях в осередках ураження, у ході боротьби з масовими лісовими та іншими пожежами, а також при ліквідації наслідків стихійних лих, великих аварій і катастроф, організація взаємодії з іншими формуваннями ЦЗ та підрозділами військових частин, а також прищеплювання йому методичних навичок з навчання особового складу. Основною формою підготовки командирів формувань є інструктивно-методичні та практичні заняття, час і місце проведення яких вказується у наказі керівника на підготовку і проведення навчання;

освоєння особовим складом формувань методів, прийомів і способів ведення робіт в складних умовах в осередках ураження, районах стихійного лиха, великих аварій і катастроф, як самостійно так і у взаємодії з іншими підрозділами;

вивчення, в обов'язковому порядку, безпосередньо перед навчанням, заходів безпеки з його учасниками.

Підготовка працівників, які не входять до складу формувань та служб ЦЗ, здійснюється у складі навчальних груп під керівництвом їх керівників за Програмою загальної підготовки до дій у НС. Підготовка всіх категорій об'єкту з ЦЗ повинна бути повністю завершена до початку навчання. Після його



проведення можуть проводитись окремі заходи підготовки з ЦЗ з метою усунення виявлених в ході навчання недоліків.

## 2.4. Підготовка навчальних місць

Підготовка місць (ділянок) проведення практичних заходів включає позначення на період проведення спеціальних навчань (знаками, покажчиками, прапорцями, пояснювальними написами) умовно ушкоджених комунальних і енергетичних мереж, інших комунікацій, а також технологічних елементів об'єктів, імітацію пожеж, забруднених ділянок, зруйнованих частин будівель, споруд, сховищ, укриттів, підвалів з урахуванням специфіки діяльності і особливостей територіального розміщення підприємства, установи, організації.

Необхідною складовою підготовки навчання є проведення керівником навчання рекогносцировки. В ході цього заходу проводяться уточнення і остаточно визначаються:

- район проведення навчання, його межі (кордони) та основні місця проведення практичних робіт;
- райони (місця) розміщення формувань та необхідний обсяг робіт по їх обладнанню;
- маршрути розосередження і евакуації, а також маршрути висунення формувань до місць робіт та заходи по їх обладнанню;
- етапи навчання, послідовність і порядок відпрацювання навчальних питань;
- завдання формуванням та іншим учасникам навчання;
- порядок взаємодії;
- ділянки імітації, обсяг і необхідні сили на кожному із них;
- обсяг заходів по підготовці до навчання промислових і службових приміщень, жилого фонду, захисних споруд, навчальних містечок і необхідна кількість сил і засобів для цього;
- місця і порядок проведення санітарної обробки персоналу і обеззараження одягу, спорядження, техніки;
- порядок оповіщення, зв'язку, управління і організація комендантської служби при підготовці і проведенні навчання;
- заходи безпеки в ході навчання, а також заходи по збереженню державного і особистого майна;
- місце, час і порядок проведення загального і часткових розборів;
- район збору учасників навчання по його закінченню, порядок їх повернення в місця розташування;
- заходи по приведенню району навчання в порядок після його закінчення.

Після закінчення рекогносцировки керівник доводить своїм заступникам (помічникам), посередникам і штабу керівництва уточнений план навчання, віддає необхідні вказівки. Хід виконання завдань систематично перевіряється керівником навчання шляхом заслуховування доповідей посадових осіб, а для найбільш відповідальних завдань – особистим контролем на місцях проведення майбутніх практичних робіт і відпрацювання документів.

## **2.5. Перевірка готовності підприємства до проведення навчання**

З метою забезпечення досягнення навчальних цілей навчання, суворого дотримання вимог безпеки, правил експлуатації обладнання та вимог виробничих інструкцій проводиться оцінка готовності (допуск) персоналу до проведення навчання. Для цього створюється комісія підприємства, установи, організації, до складу якої включаються посадові особи, які виконують обов'язки, пов'язані із забезпеченням цивільного захисту, пожежної безпеки та охорони праці, а також представник пожежно-рятувального підрозділу (територіального органу ДСНС), що обслуговує відповідну територію, підприємство, установу, організацію. Очолює комісію заступник керівника підприємства.

Під час оцінки готовності (допуску) персоналу проводять:

перевірку документів та особисту підготовленість працівників штабу керівництва та посередників;

вибіркову перевірку знань з питань цивільного захисту в обсязі загальної програми підготовки працівників до дій у надзвичайних ситуаціях;

перевірку знання заходів безпеки працівниками, які залучаються до відпрацювання практичних питань спеціального навчання;

огляд спеціалізованих служб і формувань цивільного захисту з визначенням їх готовності до проведення навчання.

За результатами роботи комісія складає акт, який затверджує керівник підприємства. У разі необхідності за його вказівкою проводяться додаткові заходи, спрямовані на усунення недоліків, що були виявлені під час роботи комісії.

### 3. Проведення об'єктового навчання

#### 3.1 Основні методи роботи керівника в ході навчання

Основними методами роботи керівника навчання, заступників, посередників та штабу керівництва під час його проведення є:

спостереження, контроль та оцінка методів роботи тих, хто навчається, при виконанні ними функціональних обов'язків;

оцінка якості виконання практичних заходів;

особисте спілкування та заслуховування доповідей;

вивчення відпрацьованих документів та інших матеріалів навчання;

дослідження проблемних питань;

інформування про позитивні результати і недоліки в роботі та надання тим, хто навчається, необхідної допомоги.

При здійсненні спостереження і контролю роботи тих, хто навчається, особлива увага звертається на:

оцінку обстановки;

проведення розрахунків часу та підготовку даних і пропозицій для прийняття рішення;

прийняття рішення;

своєчасну, чітку і конкретну постановку завдань та їх реалізацію підлеглими, зокрема: узгодженість і взаємодія в роботі всіх посадових осіб, відпрацювання картографічних та інших необхідних документів.

Під час вивчення методів роботи учасників навчання керівник, його заступники, посередники та штаб керівництва:

оцінюють їх організаторські здібності;

надають практичні рекомендації щодо виконання своїх функціональних обов'язків, впровадження заходів, що передбачені плануєними документами, організації взаємодії та управління.

При нарощуванні обстановки і розіграші дій головна увага приділяється злагодженості в роботі усіх посадових осіб, пунктів управління, сил ЦЗ під час відпрацювання ввідних, умінню працівників оперативно збирати та аналізувати дані обстановки, стисло формулювати висновки з неї, чітко доводити завдання до підлеглих і здійснювати контроль за їх виконанням. Виконання практичних заходів оцінюється керівником навчання, його заступниками та посередниками під час присутності на місцях їх проведення.

Нарощування обстановки проводиться шляхом послідовного вручення наступних ввідних. Інколи керівники і командири формувань, які навчаються, приймають необґрунтовані рішення. У подібних випадках необхідно спонукати їх глибше оцінити обстановку і прийняти доцільне рішення. Якщо рішення учасників навчання явно не відповідають обстановці, або не дозволяють досягнути цілей навчання, а також можуть призвести до нанесення матеріальних збитків, порушення заходів безпеки, то слід вносити в них необхідні зміни.

В одному випадку можна з'ясувати мотиви, якими керуються учасники навчання, приймаючи таке рішення, а при необхідності повідомити їм додаткові дані про обстановку та інші необхідні

відомості. В іншому випадку можна уточнити задачу, або внести необхідні виправлення в рішення при затвердженні його і тим самим досягти відпрацювання поставлених навчальних питань і досягти намічених цілей.

### **3.2 Послідовність відпрацювання навчальних питань**

На першому етапі навчання відпрацьовуються питання оповіщення і збору керівного складу, особового складу формувань і служб ЦЗ, формування робочих органів (призначення керівника робіт з ліквідації наслідків НС та штабу з ліквідації наслідків НС), збору інформації про НС, її оцінка та підготовка пропозицій для прийняття рішення на організацію захисту персоналу і населення, проведення рятувальних та інших невідкладних робіт по локалізації та ліквідації наслідків НС.

Основними елементами при цьому можуть бути:

контроль за діями чергової (диспетчерської) служби по оповіщенню керівного складу;

підготовка органів управління, спеціалізованих служб до дій в умовах НС;

оцінка обстановки, що склалася (може скластися) на об'єкті, підготовка пропозицій для прийняття рішення керівником об'єкта;

підготовка та доведення до підлеглих сил ЦЗ завдань на дії по локалізації та ліквідації НС;

контроль за виконанням прийнятих рішень.

Навчання необхідно розпочинати з оповіщення і збору керівного складу і персоналу, яке бажано сполучити по часу з початком роботи, з таким розрахунком, щоб керівний склад був зібраний за 20-30 хвилин до початку роботи і час проведення щоденної наради співпав зі збором заступників, помічників керівника навчання і посередників для доведення обстановки по ввідній і постановки завдань. При цьому доцільно користуватися документами плану реагування на НС об'єкту на мирний час.

Керівник навчання віддає вказівку на вручення ввідної про загрозу або виникнення на об'єкті аварії з утворенням осередків ураження. Обстановка, яка створюється, повинна відповідати характеру виробництва, найбільш можливим на даному об'єкті надзвичайним ситуаціям і дозволяла б перевірити реальність плану реагування на НС об'єкту на мирний час.

Можуть бути і такі варіанти, коли об'єкт попадає в зони радіоактивного і хімічного ураження, зони руйнувань внаслідок аварій та катастроф на інших радіаційно-, хімічно-, пожежо-вибуховонебезпечних об'єктах. При цьому аварії і катастрофи можуть виникнути також внаслідок стихійних лих (землетрусів, повеней, зсувів, ураганів і т.п.).

Якщо аварія виникла на самому об'єкті, то ввідну з обстановкою доцільно вручити відповідальним особам, які знаходяться безпосередньо на місці аварії або поблизу її виникнення (начальнику цеху, зміни і т.п.), щоб простежити порядок проходження інформації і доповідей про аварії знизу доверху у об'єктовій ланці. В інших випадках ввідну вручають від імені старших начальників черговому (диспетчеру), на якого покладені обов'язки по

оповіщенню у випадках виникнення НС. У якості ввідної може бути вручена інформація про метеорологічні дані, на основі яких диспетчер проводить розрахунки параметрів зони можливого зараження.

Керівний склад та посередники в ході першого етапу контролюють:

порядок оповіщення та збір керівного складу з отриманням сигналу про виникнення (загрозу виникнення) НС;

підготовку пункту управління, робочих місць, транспортних засобів, пункту видачі засобів індивідуального захисту органів дихання, організацію вибуття оперативної групи в район ураження, підготовку засобів зв'язку для обладнання ПУ, підготовку групи знезараження та засобів дегазації (дезактивації), комплектацію рятувальної групи і санітарної дружини до ведення рятувальних робіт і надання медичної допомоги;

проводять огляд готовності формувань і служб ЦЗ до дій за призначенням;

аналізують проведення заходів ЦЗ, надають допомогу і збирають матеріал для надання до штабу керівництва навчання.

В ході другого етапу навчання проводяться практичні заходи по відпрацюванню дій органів управління та сил ЦЗ в умовах НС, ліквідації її наслідків. У цей період штабом з ліквідації наслідків НС та службами ЦЗ відпрацьовується ряд заходів з розвідки обстановки, підвищення стійкості управління, організації проведення аварійно-рятувальних робіт та проведення заходів захисту персоналу від впливу НС. За рішенням керівника робіт з ліквідації наслідків НС до ліквідації НС залучаються власні та взаємодіючі сили і засоби ЦЗ.

Формування та служби ЦЗ в ході другого етапу проводять практичні заходи на визначених навчальних місцях. Штаб з ліквідації НС здійснює керівництво діями виділених сил ЦЗ, готує необхідні документи, здійснює контроль за виконанням поставлених завдань (проведенням практичних заходів) формуваннями і службами ЦЗ, надає необхідні звіти вищестоящим органам ЦЗ, веде службову документацію.

Керівний склад та посередники в ході другого етапу контролюють та оцінюють дії особового складу формувань і служб ЦЗ по проведенню рятувальних та інших невідкладних робіт в ході ліквідації наслідків НС, виконання заходів безпеки в ході проведення практичних заходів. Посередники надають в штаб керівництва дані про результати дій сил ЦЗ, свої пропозиції щодо використання сил і засобів при проведенні рятувальних та інших невідкладних робіт в ході ліквідації наслідків НС.

Після відпрацювання усіх намічених навчальних питань керівник навчання віддає розпорядження на закінчення практичних дій тих, хто навчається, дає вказівки про час збору формувань у наміченому районі, про подальші дії учасників навчання, про проведення перевірки наявності техніки, приведення в порядок району навчання, уточнює місце і час проведення розбору, заслуховує доповіді своїх заступників, помічників і посередників, начальника штабу керівництва про прибуття формувань, техніки і евакуйованих людей в місця постійної дислокації, після чого об'являє відбій навчанню, ставить завдання штабу керівництва навчанням з підготовки та проведення загального і часткового розборів.

#### 4. Підготовка та проведення розбору навчання

По завершенню навчання його керівник проводить розбір, в ході якого дається аналіз готовності об'єкта, керівного складу та сил ЦЗ до реалізації планів ЦЗ та їх дій в ході навчання. Метою розбору є глибокий аналіз організації та ходу виконання заходів ЦЗ до початку навчання та в ході його проведення, визначення ступеню досягнення навчальних цілей, відпрацювання навчальних питань і визначення ступеню готовності керівного та командно-начальницького складу служб, формувань і об'єкту в цілому до вирішення завдань в умовах надзвичайних ситуацій, детальне вивчення виявлених недоліків у стані ЦЗ на об'єкті та визначення шляхів їх усунення.

Підготовка до розбору починається ще в період підготовки навчання і продовжується в ході його проведення з тим, щоб до його закінчення увесь матеріал був підготовлений повністю. В період підготовки навчання керівник визначає основні питання, які необхідно розглянути під час розбору, ставить завдання своїм заступникам (помічникам), посередникам та штабу керівництва про порядок проведення збору даних і надання матеріалів для підготовки розбору. В основу розбору покладаються висновки керівника навчання, його заступників і помічників, посередників і штабу керівництва про дії служб та формувань ЦЗ, а також особисті спостереження керівника і його зауваження, висловлені при заслуховуванні доповідей, рішень та пропозицій тих, хто навчався, зауваження заступників (помічників), посередників і штабу керівництва, надані на кожному етапі навчання. Вони повинні бути обґрунтованими та підтверджуватися необхідними теоретичними положеннями і розрахунками та фактичними діями тих, хто навчався.

При проведенні розбору керівник навчання нагадує тему, навчальні цілі, навчальні питання, обстановку, у якій діяли ті, хто навчалися, а потім послідовно розбирає та аналізує їх дії по етапам навчання. У доповіді він викладає теоретичні положення, основні вимоги наказів, рекомендацій та інших керівних документів з найбільш важливих або нових питань, які відносяться до теми, а також розбирає найбільш повчальні дії тих, хто навчався. В ході розбору керівник навчання дає оцінку готовності об'єкту на період проведення навчання до реалізації планів реагування на НС, локалізації і ліквідації наслідків аварій на ОПН, виконання заходів цивільного захисту на особливий період, в тому числі:

- якості відпрацювання планувальних документів для організації діяльності суб'єкта господарювання з питань ЦЗ;

- стану утримання та підготовки до використання захисних споруд ЦЗ;

- заходів з завчасного накопичення і підтримання у готовності засобів радіаційного і хімічного захисту;

- створенню матеріального резерву та майна ЦЗ;

- стану підготовки керівного складу, органів управління щодо дій у НС;

- готовності до дій за призначенням спеціалізованих служб і формувань цивільного захисту;

- функціонуванню об'єктової (локальної) системи оповіщення та порядку доведення до персоналу об'єкта інформації про загрозу або виникнення НС;

організації заходів щодо забезпечення пожежної та техногенної безпеки.

При аналізі організації і ходу навчання керівник розглядає наступні питання:

дії тих, хто навчався, після отримання завдання;

рішення, які приймалися згідно обстановки, їх доцільність та обґрунтованість, заходи, які забезпечували їх успішне виконання;

діяльність керівного та командно-начальницького складу, служб ЦЗ організації дій учасників навчання і їх всебічного забезпечення, а також по здійсненню надійного та безперервного управління ними при різних обставинах;

практичне виконання поставлених завдань та заходів з їх забезпечення;

ефективність застосування способів і прийомів, найбільш характерні та повчальні приклади дій формувань і окремих осіб, які навчалися;

рішення питань підвищення стійкості роботи;

дії органів матеріально-технічного і медичного забезпечення та підпорядкованих їм формувань з обслуговування тих, хто навчався, при підготовці до навчання і в ході його.

На розборі можуть демонструватись окремі, найбільш повчальні, епізоди навчання, які зняті на відео, при чому це може бути як позитивний, так і негативний досвід виконання поставлених завдань.

Після розбору керівник навчання робить загальні висновки, в яких визначається ступінь досягнення навчальних цілей, спроможність учасників навчання виконувати поставлені задачі, нові проблемні питання, способи і методи дій керівного складу, спеціалізованих служб і формувань цивільного захисту, дає оцінку діям керівного складу і формувань і ставить їм задачі з впровадження позитивного досвіду навчання та усунення виявлених недоліків.

Окрім загального розбору керівник навчання проводить частковий розбір з керівництвом навчання і посередниками, а також за його вказівкою проводять часткові розбори:

заступники та помічники керівника навчання – з керівниками структурних підрозділів, спеціалізованих служб і формувань цивільного захисту за напрямками діяльності;

посередники – з особовим складом спеціалізованих служб і формувань цивільного захисту, які залучались на навчання.

Підсумки проведеного навчання обговорюються на засіданні об'єктової комісії з питань надзвичайних ситуацій, на підставі рішення якої керівник підприємства, установи, організації видає наказ про стан готовності підприємства, установи, організації до вирішення завдань цивільного захисту. У разі необхідності в установленому порядку вносяться уточнення та зміни до відповідних планів реагування на надзвичайні ситуації (інструкцій щодо дій персоналу суб'єкта господарювання в разі загрози або виникнення надзвичайних ситуацій), локалізації і ліквідації наслідків аварій на об'єктах підвищеної небезпеки, цивільного захисту на особливий період.

## **5. Особливості підготовки і проведення показового спеціального об'єктового навчання**

Планами основних заходів цивільного захисту, що щороку затверджуються Кабінетом Міністрів України, в рамках заходів щодо підготовки керівного складу і фахівців, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів цивільного захисту, та населення до дій у разі виникнення надзвичайних ситуацій передбачено проведення на базі підприємств показових навчань з питань цивільного захисту. Метою таких навчань є встановлення єдності поглядів на методику організації і проведення навчань (тренувань) з цивільного захисту, показ найбільш ефективних методів управління у випадку надзвичайних ситуацій, способів організації та проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, демонстрації можливостей нової техніки і технологій, опрацювання зразкових організаційно-розпорядчих та методичних документів. Показові навчання є основною формою поширення передового досвіду у сфері виконання завдань цивільного захисту.

При підготовці показових навчань на рекогносцировці додатково намічаються місця показу та розіграшу епізодів навчання, пункти розміщення тих, хто навчається і маршрути їх переїзду та переходу. З особовим складом спеціалізованих служб і формувань, які залучаються на навчання, проводяться тренування з метою їх впевнених дій при відпрацюванні навчальних питань. Рішенням керівника, за розпорядженням якого проводиться навчання, до нього можуть залучатись представники інших суб'єктів забезпечення цивільного захисту.

Навчально-методичні документи, що доводяться під час показових СОН, мають бути ретельно розробленими і взірцево оформленими. В плані проведення навчання чітко визначаються місця показу, час та зміст виконуваних заходів або робіт. Керівник навчання повинен мати високий рівень фахових знань та методичної майстерності, бути готовим до пояснень та відповідей на запитання. Під час розіграшу навчальної обстановки він має діяти чітко і впевнено.

Виконання навчальних вправ і практичне виконання робіт на окремих навчальних місцях здійснюється послідовно. Важливе значення має продуманий коментар дій керівництва підприємства і тих, хто навчається. Він повинен супроводжувати відпрацювання кожного навчального питання, пояснювати дії посадових осіб і особового складу формувань, звертати увагу на ключові моменти і особливості виконання поставлених завдань. В той же час коментар не повинен йти суцільним потоком тексту. Його треба раціонально розподілити між спостереженням за діями тих, хто навчається і обговоренням ходу навчання учасниками.

У разі потреби керівник може зупинити показ для виправлення помилок, допущених під час виконання практичних дій. Після завершення практичних дій на робочих місцях може робитись перерва для обговорення цих дій і відповідей на запитання. Для детального вивчення нового обладнання, приладів, засобів виконання аварійно-відновлювальних робіт може бути виділено окреме навчальне місце.



В ході загального розбору показового навчання проводиться обговорення його проведення, визначаються позитивні і негативні моменти, формулюються загальні рекомендації щодо удосконалення методики підготовки і проведення навчань. Якщо в ході навчання проводилась відеозйомка, її фрагменти можуть бути продемонстровані в ході обговорення.

### Список літератури

1. Кодекс цивільного захисту України.
2. Постанова Кабінету Міністрів України № 819 від 23.10.2013 р. «Про затвердження Порядку проведення навчання керівного складу та фахівців, діяльність яких пов'язана з організацією та здійсненням заходів з питань цивільного захисту».
3. Постанова Кабінету Міністрів України № 444 від 26.06.2013 р. «Про затвердження Порядку здійснення навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях».
4. Постанова Кабінету Міністрів України № 443 від 26.06.2013 р. «Про затвердження Порядку підготовки до дій за призначенням органів управління та сил цивільного захисту».
5. Державний стандарт ДСТУ 5058:2008 «Навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях».
6. Наказ МВС України № 991 від 28.11.2019 р. «Про затвердження порядку організації та проведення спеціальних об'єктових навчань і тренувань з питань цивільного захисту».
7. Наказ ДСНС України № 310 від 06.06.2014 р. «Про затвердження Програми загальної підготовки працівників підприємств, установ та організацій до дій у надзвичайних ситуаціях».
8. Розпорядження голови Чернігівської ОДА № 395 від 13.07.2018 р. «Про підготовку органів управління, сил цивільного захисту та навчання населення області діям у надзвичайних ситуаціях».
9. Лист голови Чернігівської ОДА № 02-06/5010 від 01.12.2014 р. «Про підготовку працюючого населення Чернігівської області».

**Чернігівське відділення ПРАТ «АБІНБЕВ ЕФЕС Україна»**  
**Наказ № \_\_\_\_\_**

м. Чернігів

«\_\_\_\_\_» серпня 2019 року

*«Про проведення  
об'єктового навчання з питань  
цивільного захисту»*

Відповідно до плану основних заходів з підготовки цивільного захисту м Чернігова у 2019 році на підприємстві 16 жовтня поточного року буде проведено об'єктове навчання за темою: «Дії органів управління підприємства та аварійно-рятувальних формувань при ліквідації аварії пов'язаної з викидом (вилівом) аміаку».

З метою перевірки готовності до дій органів управління і формувань підприємства під час локалізації та ліквідації аварії з викидом (вилівом) аміаку, удосконалення навиків керівного складу підприємства в управлінні силами в умовах надзвичайної ситуації техногенного характеру, перевірки реальності заходів, передбачених ПЛАС, досягнення злагоджених дій підрозділів управління ДСНС України в Чернігівській області та позаштатних формувань цивільного захисту (далі –ЦЗ) Чернігівського відділення ПРАТ “АБІНБЕВ ЕФЕСТ УКРАЇНА”

**НАКАЗУЮ:**

1. Керівництво спеціальним об'єктовим навчанням здійснюю особисто.
2. Для підготовки та проведення навчання призначити штаб керівництва навчанням у складі: начальника штабу - технічного менеджера Козьменко О.М., членів штабу: начальника відділу охорони здоров'я, праці Оверченка Р.В., інженера відділу охорони здоров'я, праці Шупило А.В., інженера відділу охорони здоров'я, праці Остраня С.М., фахівця з техногенної безпеки Божка Д.О..  
Заступником керівника навчання з матеріально-технічного забезпечення призначити керівника адміністративного відділу Нечепу А.В.  
Заступником керівника з евакуації призначити голову евакуаційної комісії менеджера з персоналу та адміністрації Шупило Б.С.
3. До навчання залучити:
  - керівний склад підприємства, керівників структурних підрозділів підприємства;
  - органи управління: об'єктову комісію з питань НС, об'єктову евакуаційну комісію;
  - позаштатні формування ЦЗ: спеціалізовану аварійну газорятувальну групу, диспетчерську службу;
  - аварійно-рятувальні підрозділи УДСНС України в Чернігівській області;
  - робітників та службовців, інженерно-технічних спеціалістів, які не входять до складу позаштатних формувань ЦЗ.
4. Для проведення об'єктового навчання до 10 жовтня 2019 року підготувати наступні навчальні місця:
  - навчальне місце №1 пункт управління – в кабінеті зитології, відповідальний інженер відділу охорони здоров'я, праці Острань С.М.;
  - навчальне місце № 2 робоче місце чергового диспетчера підприємства, відповідальний інженер відділу охорони здоров'я, праці Шупило А.В.;
  - навчальне місце №3 холодильно-компресорна дільниця, відповідальний начальник дільниці забезпечення енергоресурсами Тимошко С.М.;

- навчальне місце №4 місце надання першої допомоги постраждалому, відповідальний фельдшер Півтораус Т.О.

5. Фахівцю з техногенної безпеки Божку Д.О. організувати розробку учбово-методичних документів з підготовки та проведення навчання і представити мені на затвердження до 1 жовтня 2019 року.

6. Заступнику керівника навчання з МТЗ організувати забезпечення особового складу майном, технікою згідно табелям і нормам оснащення.

7. Заступнику керівника навчання з евакуації скорегувати списки евакуйованих та провести тренування з особовим складом евакуаційної комісії.

8. Керівному складу підприємства, керівникам структурних підрозділів підприємства та позаштатних формувань ЦЗ роботу по підготовці до навчання проводити у відповідності з календарним планом. З учасниками навчання вивчити заходи безпеки та забезпечити їх виконання у ході проведення навчання.

9. Створити комісію з оцінки готовності (допуску) персоналу до об'єктового навчання у складі:

голови комісії: технічного менеджера Козьменко О.М.;

членів комісії:

- начальника відділу охорони здоров'я, праці Оверченка Р.В.;

- інженера відділу охорони здоров'я, праці Остраня С.М.;

- начальника дільниці із забезпечення енергоресурсами Тимошка С.М.;

- фахівця з техногенної безпеки Божка Д.О..

До складу комісії включити представника У ДСНС в Чернігівській області.

10. На комісію покласти:

- перевірку документів та особисту підготовку заступників, помічників керівника тренування та начальника штабу керівництва тренування;

- вибіркову перевірку знань з питань цивільного захисту в обсязі програм підготовки працівників до дій в надзвичайних ситуаціях;

- перевірку знань заходів безпеки працівниками, які залучаються для відпрацювання практичних питань навчання;

- огляд з визначенням готовності формувань цивільного захисту та навчально-виробничої бази до тренування.

11. За результатами роботи комісії скласти акт та представити мені на затвердження до 11 жовтня 2019 року.

12. На період проведення об'єктового навчання за його учасниками зберегти заробітну плату з урахуванням тарифних ставок та окладів.

13. Наказ довести до керівного складу у повному обсязі, а до інших в частині що їх стосується.

14. Контроль за виконанням даного наказу залишаю за собою.

**Директор відділення**

**С.А. Давидюк**

**Головний бухгалтер відділення**

**Л.М. Крижанівська**

Погоджено  
 Начальник Чернігівського міського відділу  
 УДС НС України у Чернігівській області  
 А.В. Волков

“ \_\_\_ ” \_\_\_\_\_ 2019 року

Затверджую  
 Керівник навчання – директор  
 Чернігівського відділення ПРАТ  
 “АБІНБЕВ ЕФЕС УКРАЇНА”  
 С.А. Давидюк

“ \_\_\_ ” \_\_\_\_\_ 2019 року

## ПЛАН

### проведення спеціального об'єктового навчання з цивільного захисту

**ТЕМА:** “Дії органів управління підприємства та аварійно-рятувальних формувань при локалізації та ліквідації аварії пов'язаної з викидом (виливом) аміаку”.

#### НАВЧАЛЬНІ ЦІЛІ:

- перевірити готовність органів управління підприємства та формувань діяти під час ліквідації аварії з виливом (викидом) аміаку;
- удосконалити навички керівного складу підприємства в управлінні силами в умовах надзвичайної ситуації техногенного характеру;
- перевірити реальність заходів, передбачених ПЛАС;
- досягти злагоджених дій управління, позаштатних формувань цивільного захисту підприємства та підрозділів управління ДСНС України в Чернігівській області під час локалізації та ліквідації аварій.

**ЧАС ПРОВЕДЕННЯ:** \_\_\_\_ . \_\_\_\_ - \_\_\_\_ . \_\_\_\_ « \_\_\_\_ » \_\_\_\_\_ 2019 р.

**МІСЦЕ ПРОВЕДЕННЯ:** територія Чернігівського відділення ПРАТ «АБІНБЕВ ЕФЕС УКРАЇНА»

#### До навчання залучаються:

- керівний склад підприємства, керівники структурних підрозділів підприємства;
- органи управління: об'єктова комісія з питань НС, об'єктова евакуаційна комісія;
- позаштатні формування ЦЗ підприємства: спеціалізована аварійна газорятувальна група (САГРГ), диспетчерська служба;
- аварійно-рятувальні підрозділи УДСНС України в Чернігівській області;
- робітники та службовці, інженерно-технічні спеціалісти, які не входять до складу позаштатних формувань ЦЗ підприємства.

**Порядок проведення спеціального об'єктового навчання:**

Час	Учебні питання	Обстановка	Дії керівника навчання та посередників	Дії персоналу, що навчається
<b>Перший етап: «Приведення органів управління підприємства і аварійно-відновлювальних формувань в готовність до дій під час локалізації та ліквідації аварії на підприємстві»</b> <b>Тривалість – 1 год. 50 хв.</b>				
___-___-___	Навчальне питання № 1. Оповіщення і збір керівного складу, органів управління підприємства та аварійно-відновлювальних формувань.	Підприємство працює у повсякденном у режимі.	Керівник навчання через чергового диспетчера оголошує збір керівного та командно-начальницького складу на командний пункт. Керівник навчання контролює прибуття керівного і командно-начальницького складу, доповідає їм обстановку що склалася, віддає розпорядження на розробку пропозицій для прийняття рішення.	Прибувають по виклику чергового диспетчера.
___-___-___	Навчальне питання № 2. ....	.....	.....	.....
...	Навчальне питання № 3. ...	...	...	...
<b>Другий етап: «Організація та проведення заходів по локалізації та ліквідації аварії пов'язаної з викидом (вилівом) аміаку»</b> <b>Тривалість – __ год. __ хв.</b>				
	Навчальне питання № 1.			
	і т.д.			
О .. .. .2019 року наслідки аварії ліквідовані.				
О .. .. .2019 керівник навчання оголошує відбій навчання і визначає час і місце розбору.				

Начальник штабу керівництва – технічний менеджер  
 Чернігівського відділення ПРАТ “АБІНБЕВ ЕФЕС УКРАЇНА”  
 О.М. Козьменко





